

Dansens og musikkens rødder 21

Menuet fra Randersegnen

af Per Sørensen

I foråret skrev Ole Skov om menuettens oprindelse i udlandet og om menuettens tidlige historie indenfor det finere selskabsliv i Danmark. I denne og de næste artikler vil vi skrive om almuens Menuet. Jeg vil her fortælle om Menuet fra Randersegnen.

Denne artikel bygger tildels på et par meget spændende og grundige artikler om Menuet fra Randers af Anders Christensen.¹

Menuet har overalt i Danmark været danset af almuen; men de fleste steder var den forsvundet i løbet af 1800-tallet, - dog havde man bl.a på Randersegnen så stærk en menuetradition, at det lykkedes at få dansen optegnet ca. 1930.

Det hele startede med, at Danske Folkedanseres 1. formand, Statsskovrider Poul Lorentsen, havde fået kontakt med nogle gamle gårdfolk fra Bjerregrav. Bjerregrav ligger nogle få kilometer vest for Randers.

Disse bønder kunne stadig huske en menuet, og det lykkedes Poul Lorentsen at overtale dem til at komme og vise dansen ved det 1. Landsstævne i Skanderborg 1930.

Den kendte forfatter og tegner, Achton Friis, kom tilfældig forbi og så

Bjerregravfolkene danser Menuet ved Landsstævnet 1930.

denne friluftspvisning. Indtrykkene skrev han ned, og de var som følger:²

“Om aftenen var der folkedanserstævne i anlægget ved byen. Det så herligt ud, da de dansende forsamlede sig i små grupper mellem træerne, efterhånden som de kom til hver fra sin kant i små klynger, hver med sin landsdels dragter på. De gamle, brogede bønderfestdrag-

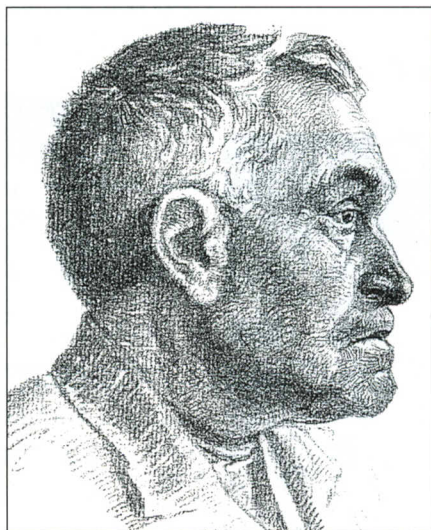
ter strålede ud fra tussmørket i den dybe skov mellem de svære bøgestammer. Det var måske det bedste af det hele, dette syn, af en betagende virkning, illuderende, som var man flyttet hundrede år tilbage i tiden.

Selve dansene virkede måske i længden ret ensformige; men en stor del af skylden herfor bar musikken, som blev udført tilpas falsk af rigtige bondemusikanter. Heller ikke kompositionerne var gode; vi er jo ikke noget musikalsk folk, ikke engang sammenlignet med vore nærmeste frænder, svenskere og nordmænd.

Men hvor disse dragter virkede smukt, når man så dem i masse, og hvor ypperligt mange af disse folk dansede! Helt betagende virkede det, da et hold gamle fine bønder fra Bjerregrav ved Randers trådte deres gamle menuet. Der var 70-årige imellem dem, og de var ikke i folkedanserdragter, men i deres almindelige søndagstøj, mændene i jakkesæt. Men den “menovet”, de dansede, var i enhver henseende beundringsværdig. Den må være uhyre vanskelig at udføre, da dansens rytme går hele tiden som synkoper imod takten. Men de fornemme bønder trådte den med en sikkerhed og værdighed, så jeg uvilkårligt måtte

Bjerregravfolkenes faste fordanser, gårdejer Per Jacobsen.

Bjerregravfolkenes ældste danser gårdejer J. P. Bugge.

vende mit blik ud mod publikummet, de 3-4000 mennesker, der var strømmet til fra alle kanter. Og det slog mig, at her var det herrefolkene, der dansede for styrvolterne."

Achton Friis blev så betaget af disse stoute bønder, at han senere kontaktede nogle af dem. Han skrev om dem og portrætterede et par af dem i bogen "De Jyders Land."

Poul Lorentsen foranledigede, at disse Bjerregravfolk i de følgende år gav en række opvisninger rundt om i landet i deres gamle Menuet. Den før viste J. P. Bugge kunne en gammel Skotsk, og denne dans fik de andre lært, så de der-ved havde 2 danse på repertoiret.

Samtidig med, at Poul Lorentsen havde "fundet" Bjerregravfolkene, blev man hos folkedanserne i Randers opmærksom på, at menuetten også blev danset hos folk i den lille færgeby, Mellerup ved Randers Fjord, - ca. 12 km nordøst fra Randers.

Da heftet "Gamle danse fra Randers-egnen" blev udgivet i 1943, var det menuetten fra Mellerup, der kom med - hvorimod menuetten fra Bjerregrav slet ikke blev nævnt. Der findes i dag ingen optegnelser af menuetten fra Bjerregrav. Poul Lorentsen må have optegnet menuetten, da han på det tidspunkt alle-

rede var en garvet danseoptegner. Et par breve i Danske Folkedanseres arkiv vidner også herom; men disse optegnelser er forsvundet.

Anders Christensen påviser, at der har været forskel på, om man dansede dansen i Bjerregrav eller i Mellerup. Forskellen var bl.a., at hos folkene i Bjerregrav var det kun fordanseren, Per Jacobsen, der annoncerede turene med et klap, og i Mellerup, som vi kender det, hvor alle herrerne ruller. Ligeledes var der en smule forskel, når man udførte turene med håndfatning. Hos folkene i Bjerregrav havde man ikke nogen efterdans som Kalkmandens Vals, - man sluttede med kompliment efter menuetten. I Mellerup var det i øvrigt almindeligt før år 1900, at man sluttede med Kræn Skippers Firetur. Kræn Skippers Firetur kendte de unge ikke, derfor sluttede de med Kalkmandens Vals.

Her vil jeg stoppe op et øjeblik ved historien om, at herremanden ikke til- lod bønderne på Randersegnen at danse Menuet. Da man alligevel hos bønderne ønskede at danse Menuet, satte man en person på udkig i tilfælde af, at ridefogeden skulle komme. Hvis ridefogeden kom, råbte udkigspersonen straks ind til de dansende, og så slog musikken straks over i Kalkmandens Vals. Det er en god og morsom historie, som for-

modentlig desværre slet ikke har nogen hold i virkeligheden. Der findes overhovedet ingen historisk kildedokumentation for denne formodede opdigtede historie. Jeg er heller ikke bekendt med, at der findes nogle danske retsdokumenter, hvor bønder forbydes at danse bestemte danse. Tværtimod har vi dokumentation for, at adelen dansede med bønderne. Bl.a. skriver den lollandske greve, Otto Ludvig Raben, i sin dagbog d. 21 oktober 1768: har været i landsbyen Vantore hos Rasmus Renner og "dansede en menuet med bruden".³

Da vi ligeledes kan se, at det at danse Kalkmandens Vals (man har endda opfundet ordet Kaldemandens Vals !!!) er en nyere tradition, der først starter længe efter, at herremanden og ridefogeden har mistet magten over bønderne, vil jeg her gerne aflive myten.

Hvordan kan sådan en myte opstå ? I 1940'erne - 50'erne lavede man forskellige hjemstavnsoptrin, der var lig dilettantforestillinger. I disse hjemstavnsspil var dansen en vigtig del, og netop fra Randersegnen havde man et "skuespil", der hed "Bryllupsfest på Randersegnen", måske er myten opstået dér; men det kan også være en folkedanserleder, der engang har sagt, at han troede, det havde været sådan - eller måske èn, der blot har haft en livlig fan-

Bjerregravfolkene danser skotsk ved landsstævnet i Ålborg 1937.

Dansens og musikkens rødder

tasi.

Tilbage til forskellen mellem menuetten fra Bjerregrav og Mellerup. Man kan sige, at det er en skam, at varianten fra Bjerregrav er gået tabt; men forskellen har måske været så lille, at man ikke har syntes, at det var væsentligt at notere det, - en praksis, man har benyttet sig af i en stor del af vore folkedanse, hvor man i en lang periode fra 1930 - 1960 ønskede en standardform af alle dansene.

Hvorom alting er, har forskellen vitterlig ikke været større, end at man til legestue i Randers i 1930 har danset menuetten sammen, uanset hvilken by, man kom fra.

Her kommer en øjenvidneberetning fra Bolette Sørensen, Hald, der var med til legestuerne. Beretningen er optegnet 1930:⁴

*“Liegstouen” i Randers
“I vinteren 1930 den 26 Februar blev*

der holdt en såkaldet Liegstou”, (Legestue) i Randers med deltagere fra Hald; Mellerup og Bjerregrav. Det var særlig den gamle berømte Menuet, som skulle fremvises. Denne smukke dans er omtrent gået af brug.

Ommersyssel skal være det eneste sted i verden, hvor den endnu kan danses, og kun af de ældre.

Her fra Hald var der mænd med på over 70 år.

Den 15 Oktober blev Liegstouen gentaget i Randers, hvor 700 mennesker var tilstede, dels som dansere og dels som publikum. I modsætning til Liegstouen i Februar, hvor der kun var ældre med, så var der denne gang også unge med. De unge dansede folkedans, og de ældre de tre gamle danse: “Feder Mikkel”, “Tretur” og “Kren Baades Firtur”.

Men så rykkede de gamle Nordfjords Folk frem fra Byerne Mellerup, Hald,

Gimming og Bjerregrav og fl. og dansede Menuetten (Monnevetten), og den blev gentaget nok engang efter kaffepausen. Menuetten var absolut Liegstouens glansnummer.”

Til slut er kun, rent danse-mæssigt, at sige, at dansen “uddøde” i Bjerregrav i slutningen af 1930’erne og begyndelsen af 1940’erne, hvorimod den i Mellerup og Støvring fik en renaissance i 1930’erne, og nogle enkelte unge fra egnen fik den lært. Disse unge fra 1930’erne havde Anders Christensen kontakt med i begyndelsen af 1980’erne - de var nu blevet gamle; men det lykkedes ham at få lavet videooptagelser af menuetten og interview med nogle af de gamle.

Næste gang vil jeg fortælle om musikken.

Kildehenvisninger:

1. “Menuettraditioner på Randersegnen” af Anders Christensen. Medd. fra Dansk Dansehistorisk Arkiv 12. årg. 1993.
2. “Menuettraditioner på Randersegnen” af Anders Christensen. Nordjysk Folkekultur 1. - 3. årg. 1995.
3. “De Jyders Land” af Achton Friis 2. udgave, bind 1 side 226-227. Grafisk Forlag København 1962.
4. “Nodefundet på Aalholm slot” af Jens Henrik Koudal. Cæcilia Årbog 1992-93 side 271. Aarhus Universitet.
5. Findes på Folkemindesamlingen i København. Arkivnr. 1906/46.